MENOTYRININKAS KAZIMIERAS JASĖNAS: VISUOMENINĖ VEIKLA

Justas Jasėnas[1], Aldona Vasiliauskienė[2]
[1] *Vilniaus šventojo Juozapo kunigų seminarija*
[2] *Šiaulių universitas, Humanitarinis fakultetas*
Lvovo nacionalinis Ivano Franko universitetas

Monsinjoras Kazimieras Jasėnas (1867–1950), vos pradėjęs dirbti Lietuvoje, buvo paskirtas į Latviją. Ten, be sielovados darbų parapijose, pastatęs tris bažnyčias, atliko platų organizacinį bei švietėjišką darbą. Jis Latvijoje išvystė lietuvių kultūrinę veiklą, organizavo draugijas, rūpinosi vaikų ir jaunimo švietimu, puoselėjo tautinę savimonę, siekė apsaugoti nuo nutautimo. Menotyrininkas K. Jasėnas – pirmasis lietuvis, parašęs „Visuotinę meno istoriją".

Įvadas

Kunigas Kazimieras Jasėnas (1867 09 18 (30) – 1950 11 15) – bažnyčių statytojas, meno istorijos tyrinėtojas (savo lėšomis išleido 6 monografijas), pedagogas, poliglotas, kultūrininkas, visuomenininkas, Lietuvių – latvių vienybės draugijos skyriaus pirmininkas (1902–1944), Lietuvių Katalikų Jaunimo draugijos „Šviesa" Mintaujos skyriaus pirmininkas (1918–1929), Latvijos Lietuvių Sąjungos skyriaus pirmininkas (1937–1944), katalikiškos veiklos mecenatas, bendradarbiavęs įvairių šalių (Lietuvos, Lenkijos, Vokietijos, Latvijos, Rusijos) spaudoje. Tritomė studija „Visuotinė meno istorija" (1923–1937) išgarsino ne tik patį autorių, bet ir Lietuvą. Svarbūs ir kiti darbai „Naujovės apaštalai" (1932), „Antonio Allegri del Corregio" (1934), „Didžiosios Prancūzų Revoliucijos vaizdai", „Estetikos reikšmė etiniame žmogaus gyvenime" (1935), „Iš meno priešaušrio"(1939), „Šv. Klemensas Hofbaueris" (1940). Tiesa, dvitomės „Bažnytinio meno istorijos" rankraščiai sudegė gaisro metu.

1930 m. kun. K. Jasėnui buvo suteiktas monsinjoro titulas. Apdovanotas Latvijos Trijų žvaigždžių IV laipsnio ordinu (1929) ir Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordinu (1930).

Apie K. Jasėną Nepriklausomybės laikais rašė Alfonsas Vytautas Braziulis (12, p. 442–443; 13, p. 3; 14, p. 3; 15, p. 683–684; 16, p. 4; 17, p. 320), A. Daugėliškis (21, p. 201–202), J. Daulius (22, p. 7), Aleksandras Merkelis (34, p. 3), J. Senkus (49, p. 2), Ignas Šlapelis (52, p. 5–6), Juozas Tumas – Vaižgantas (53, p. 2), A. Vidmantas (60, p. 5), keli straipsniai pasirašyti tik inicialais (8, p. 973; 31, p. 5) ir net visai be parašo (9, p. 693; 10, p. 2).

Net ir sovietmečiu jo vardas nebuvo nutylėtas: jis minimas Mažojoje lietuviškoje tarybinėje enciklopedijoje (5, p. 677) bei Lietuviškoje tarybinėje enciklopedijoje (3, p. 29), apie jį rašė Albinas Kazlauskas (28, p. 3; 29, p. 3).

Išeivijoje jį, kaip bažnyčių statytoją, mini Bronius Kviklys (32, p. 196; 33, p. 694–695), jam dėmesio skirta ir Lietuvių enciklopedijoje (6, p. 320–321).

Lietuvoje, atkūrus nepriklausomybę, vis daugiau dėmesio susilaukia dvasininkijos atstovai – mokslininkai ir kultūrininkai. Tad negalėjo likti nuošalyje ir žymus bažnyčių Latvijoje statytojas, meno istorijos tyrėjas, visuomenininkas monsinjoras Kazimieras Jasėnas. Šiam istoriografiniam laikotarpiui priklauso nemažo būrio autorių įvairaus pobūdžio darbai. Apie jį rašė bei jį ir jo darbus minėjo: Asta Bitinaitė (18, p. 3; 19, p. 2), Jovita Budzinauskienė (20, p. 122–125), Vytautas Indrašius (24, p. 61), Algimantas Katilius (27, p. 71–74), Albinas Kazlauskas (29, p. 2), Paulė Mikelinskaitė (35, p. 34–37), Kazys Misius (36, p. 29), Kazimieras Pūras (39, p. 3; 40, p. 9; 41, p. 2–3; 42, p. 28–29, 43; 42, p. 5; 44, p. 285–287; 45, p. 12–13; 46, p. 3; 47, p. 23–26; 48, p. 5), Vytautas Vanagas (54, p. 126). Apie jo knygą „Visuotinė meno istorija" rašyta Maironio jubiliejui skirtame leidinyje (23, p. 216; 37, p. 193; 38, p. 688–689; 61, p. 226). Apie mons. K. Jasėną žinių randama Panevėžio vyskupijos parapijų istorijoje (2, p. 119, 124, 513), Lietuvių literatūros enciklopedijoje (4, p. 198–199), Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje (25, p. 577), Latvijos katalikų bažnyčios istorijai skirtoje studijoje (7, p. 350). Deramai kun. K. Jasėno darbai įvertinti ir Latvijos lietuvių bendruomenės pirmininkės bei laikraščio „Lietuvių balsas" redaktorės dr. Jovitos Budzinauskienės knygoje (20, p. 123–124).

2003 m. pirmąkart mons. K. Jasėnas pristatytas mokslinei visuomenei: apie jį skaitytas pranešimas Vilniaus Gedimino technikos universitete organizuotoje Mokslo istorikų konferencijoje (susisteminta istoriografija, apžvelgta jo mokslinė bei švietėjiška veikla, įnašas į Lietuvos bei Latvijos kultūros istoriją) (55, p. 254–263), vėliau tyrinėtas jo architektūrinis palikimas Latvijoje – Tukumo bažnyčios statyba (56, p. 141–149), meno teorijos ir praktikos sąsajos (57, p. 223–232).

Be minėtos literatūros, vertingos ir įdomios medžiagos rasta Vilniaus universiteto Mokslinės bibliotekos Rankraščių skyriuje esančiame Vaižganto fonde (1, F. 1–E 100), tai Kauno VDU bibliotekos rankraščių rinkinys (Lietuvos visuomenės, mokslo ir kultūros veikėjai). Šiame fonde kun. K. Jasėno 1903–1932 metais rašyti laiškai (jų 45) kan. J. Tumui Vaižgantui (10 iš tų laiškų jau publikuoti: 27, p. 71–74). Be to, tame pačiame fonde atskiroje byloje yra vienas kun. K. Jasėno laiškas ir vienas atvirlaiškis, 1930–1931 m. taip pat rašyti kan. J. Tumui (1, F. 384). Mons. K. Jasėno laiškai byloja apie „Visuotinės meno istorijos" rašymą bei leidybą.

Minėti autoriai apžvelgė vieną ar kitą dvasininko veiklos sritį. Tačiau išsamios studijos, kurioje būtų pristatyta mons. K. Jasėno visuomeninė veikla dar nėra, juo labiau, kad dvasininkas iš 83 savo gyvenimo metų 58 metus dirbo Latvijoje. Pastaruoju metu vis daugiau dėmesio skiriama lietuvių išeivijai, palikusiai ryškų pėdsaką Amerikos (51, 808 p.; 59, p. 2–3, 7), Šveicarijos (50, 200 p.), Anglijos (11, 408 p.) bei kitų valstybių istorijoje. Primenamos asmenybės ir atskleidžiama lietuvių politinė, mokslinė bei visuomeninė veikla. Tačiau reikia pastebėti, kad kaimyninėje Latvijoje dirbusiems lietuviams dar mažai skirta dėmesio. O jų visuomeninė veikla tapo svarbiu faktoriumi, stiprinant lietuvio ir Lietuvos valstybės įvaizdį visose Pabaltijo valstybėse.

Darbo tikslas – apžvelgti ir detalizuoti mons. Kazimiero Jasėno visuomeninę veiklą.

Darbo metodai – medžiagos rinkimas, kaupimas, analizė.

Šaltiniai – minėta literatūra, monsinjoro rankraštinis palikimas.

Biografinė apžvalga

K. Jasėno visuomeninei veiklai bei jo – dvasininko – pozicijai nemenkos įtakos turėjo gyvenimas Latvijoje ir to meto politinės sąlygos.

Kazimieras Jasėnas gimė 1867 m. rugsėjo 18 d. Kyburių parapijos Velžių kaime (Pasvalio r.). Mokėsi Kiemėnų pradinėje mokykloje, Mintaujos, dabar Jelgavos, klasikinėje gimnazijoje (1877–1884), Kauno kunigų seminarijoje (1884–1889). Baigęs seminariją su pagyrimu, galėjo tęsti studijas Petrapilio dvasinėje akademijoje, tačiau liga bei lenkų pozicija sukliudė įgyvendinti svajonę.

1889 m. K. Jasėnas Saločių šv. Juozapo bažnyčioje pašventintas kunigu buvo paskirtas į Tryškių Švč. Trejybės parapiją. Mogiliovo arkivyskupas, pastebėjęs jauno kunigo išprusimą (laisvai mokėjo net devynias kalbas) bei organizacinę veiklą, perkelia jį į Latviją. Jis vikaravo Mintaujoje (1892 m.), klebonavo Laminių (1893–1896), Brunavos (1896–1902) ir Mintaujos (1902–1944) parapijose. Per tą laiką pastatė tris bažnyčias: Tukume (1893–1896), Brunavoje (1897–1900) ir Mintaujoje (1902–1906).

Taigi monsinjoras K. Jasėnas didesniąją gyvenimo dalį gyveno ir dirbo Latvijoje. Tad galima pavydėti mūsų kaimynams latviams, kuriems teko visa jo sielovadinė, didelė dalis pedagoginės, mokslinės, švietėjiškos bei visuomeninės veiklos. Tačiau svarbiausia K. Jasėno mokslinė studija „Visuotinė meno istorija" skirta Lietuvai ir tėvynainiams.

Antrojo pasaulinio karo metu kelios bombos nukrito ant Mintaujos bažnyčios ir klebonijos. Kilus gaisrui sudegė monsinjoro K. Jasėno sukaupta biblioteka, kurią jis buvo žadėjęs padovanoti Kauno Vytauto Didžiojo universitetui. Sunaikintos ir kitos vertybės: rankraščiai, scenai parašyti veikalai, epistoliarinis palikimas, straipsnių iškarpos, daugybės metų laikraščių ir žurnalų komplektai.

Palikęs sudegusią kleboniją, mons. K. Jasėnas, būdamas garbaus 77 metų amžiaus, keletą dienų praleido fronto apkasuose su kariais, vėliau pasitraukė į Rygą, kur jį priglaudė vyskupas Jozefas Rancanas. Netrukus iš Rygos jis persikėlė į Liepoją. Čia 1950 lapkričio 15 d. monsinjoras Kazimieras Jasėnas mirė. Palaidotas senosiose Liepojos kapinėse.

Visuomeninė veikla Latvijoje

Būsimasis monsinjoras Kazimieras Jasėnas augo ir brendo sunkiu carinės priespaudos laiku, išsiugdęs meilę ir pagarbą gimtajai kalbai, rūpestį tautos išliktimi, siekį pagerinti vargingųjų padėtį. Kaip jau minėta, dvasininkas iš 83 savo gyvenimo metų 58 metus dirbo Latvijoje, palikdamas čia ryškų lietuvybės pėdsaką, atsiskleidusį visuomeninėje veikloje.

Be minėtų bažnyčių statybų, dvasininkas vykdė plačią sielovadinę veiklą parapijose, vaikus mokė tikybos. Be to, Kazimieras Jasėnas išgarsėjo plačia visuomenine darbuote. Čia išskiriamos *organizacinės* bei *švietėjiškos veiklos kryptis*, kurios buvo nukreiptos bendrai lietuvių ir latvių jaunimo ir suaugusiųjų veiklai, dvasingumo, kultūros ir tautiškumo, tolerancijos tarp įvairiataučių parapijiečių ugdymui.

Pirmojo pasaulinio karo metais Latvijoje ėmė veikti Lietuvių katalikų jaunimo draugija „Šviesa", kurios Mintaujos skyriui vadovauti ėmėsi kun. K. Jasėnas. Draugija telkė susipratusius ir tautiškai nusiteikusius lietuvius, rūpinosi jų švietimo reikalais, įsteigė biblioteką–skaityklą, ruošė konferencijas, tautiškus liaudiškus vakarus, organizavo ekskursijas, talkino chorui (vadovas – Mintaujos bažnyčios vargonininkas Jonas Krašauskas).

Dirbdamas Jelgavoje, K. Jasėnas rūpinosi lietuvišku vaikų darželiu, ieškodavo galimybių vasaros metu jiems suorganizuoti stovyklas ne tik Latvijoje, bet ir Lietuvoje. Tačiau K. Jasėnas nebuvo patenkintas lietuviškų organizacijų veikla – jis troško, kad ji būtų žymiai aktyvesnė.

Todėl 1937 m. mons. K. Jasėnas suvienijo Jelgavoje veikusias tris lietuvių draugijas: sporto draugiją „Vytis", tautiniais tikslais įkurtą draugiją „Zemgalė" (vienijo ne tik jaunimą, bet ir visus susipratusius lietuvius) bei Lietuvių katalikų jaunimo draugiją „Šviesa". Jo iniciatyva buvo sukviesti visų draugijų valdybų nariai, kad būtų galutinai išspręstas susivienijimo klausimas. „Šviesa" nutarė savo skyrius likviduoti ir įkurti Latvijos lietuvių sąjungos skyrių, kurio pirmininku buvo išrinktas K. Jasėnas. Šias pareigas jis ėjo septynerius metus (1937–1944).

Monsinjoras K. Jasėnas rūpinosi ir lietuviškuoju neprofesionaliu (klojimo) teatru. Trūkstant lietuviškų pjesių, rašyti ėmėsi pats. Parašė tris pjeses: „Birutės duktė", „Kaimo gražuolė" ir „Jinai atsirado". Jos susilaukė visuotino dėmesio: buvo mėgstamos, tad dažnai statomos kaimuose ir miesteliuose vietinių kultūros darbuotojų (25, p. 79).

Be jau minėtos Latvijos lietuvių sąjungos, K. Jasėnas bendrai veiklai subūrė lietuvius ir latvius į Lietuvių ir latvių vienybės draugiją ir net 42 metus (1902–1944) buvo jos pirmininkas.

Po Pirmojo pasaulinio karo Mintaujoje vyko intensyvus lietuvių kultūrinis gyvenimas, tačiau kilo lietuvių nutautėjimo grėsmė. Todėl kun. K. Jasėnas visomis išgalėmis stengėsi šį procesą stabdyti, stiprinti lietuvių tautinį sąmoningumą. Jau 1921 m. Mintaujoje kun. K. Jasėno rūpesčiu ir iniciatyva buvo įsteigta pirmoji lietuviška mokykla, turėjusi 74 mokinius (veikė iki Antrojo pasaulinio karo).

Mintaujos gimnazijoje ir mokytojų institute kun. K. Jasėnas dėstė vokiečių, prancūzų ir lotynų kalbas. Latvijoje, trūkstant lietuvių kalbos specialistų, kun. K. Jasėnas šią discipliną dėstė Rygos universitete bei Rygos lietuvių gimnazijoje. Minint Lietuvos nepriklausomybės 12 metines, 1930 m. vasario 16 d. Mintaujoje ant *Academia Petrina* pastato, kur buvo įsikūrusi klasikinė gimnazija, kun. K. Jasėno rūpesčiu ir direktoriaus Janio Lapinio pastangomis klasikinėje gimnazijoje įvedamas ir lietuvių kalbos bei literatūros dalykas. 1930 m. Lietuvos Respublikos prezidentas Antanas Smetona, įvertindamas ilgametį ir vaisingą dviejų latvių ir lietuvių darbuotojų, Mintaujos klasikinės gimnazijos direktoriaus ir tos pačios gimnazijos pedagogo monsinjoro K. Jasėno nuopelnus mokslo srityje ir broliškų tautų įvairiapusių ryšių plėtrą, juos apdovanojo Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino III laipsnio ordinais (24, p. 577). Kun. K. Jasėnui minint 40 metų sielovadinio darbo sukaktį, 1929 m. Romos katalikų bažnyčios Popiežius Pijus XI jam suteikė monsinjoro titulą. Tais pačiais metais Latvijos Respublikos vyriausybė, įvertindama visuomeninę veiklą latvių ir lietuvių tautų labui, apdovanojo jį Trijų žvaigždžių IV laipsnio ordinu. Bažnytinė vyresnybė, įvertindama sielovadinę veiklą, pakėlė jį Rygos arkivyskupijos kapitulos prelatu. Įdomu dar ir tai, kad jis buvo vienas realiausių kandidatų ir į Latvijos vyskupus.

Mons. K. Jasėnas buvo ir aktyvus visuomeninių, jubiliejinių renginių svečias bei dalyvis. Pvz., 1937 m. kovo 20 d. Rygos meno muziejuje buvo atidaryta Lietuvos meno paroda. Atidaryme kartu su Latvijos Respublikos prezidentu dr. Karlu Ulmaniu dalyvavo Jelgavos klebonas kun. K. Jasėnas.

Ryški K. Jasėno žurnalistinė veikla. Rašyti į spaudą kun. K. Jasėnas pradėjo lenkiškai, nuo 1893 m. buvo Peterburgo lenkų savaitraščio *Kraj* nuolatinis korespondentas, rašė į „Tėvynės sargą", bendradarbiavo „Lietuvių laikraštyje", „Šaltinyje", „Vienybėje", „Rygos garse", o nepriklausomybės metais publikacijas meno klausimais spausdina „Židinyje", „Vaire" ir kitur. Pažymėtina, kad spaudos draudimo metais K. Jasėnas platino draudžiamą lietuvišką spaudą.

K. Jasėnas švietėjišką veiklą plėtojo rašydamas bei versdamas iš lenkų, vokiečių, latvių bei rusų kalbų populiarius dvasinio bei tautinio pobūdžio veikalus į lenkų bei lietuvių kalbas. Pvz., iš vokiečių į lenkų kalbą išvertė Manteuffelio veikalą *Z dziejów Kosciola w Inflantach i Kurlandii.* Lietuvių kalba parašė, o vėliau į latvių kalbą išvertė knygą apie Kuršo globėją, Zemgalės katalikų dvasinio gyvenimo įkvėpėją Klemensą Hofbauerį. 1915 m. išleido pirmą stambios apimties lietuvišką knygą „Lietuviams katalikams svetur", kuri, kaip ir beveik visi K. Jasėno leidiniai, išleista asmeninėmis autoriaus lėšomis. Minėtas darbas – savotiškas vadovas lietuviams, gyvenantiems užsienyje, 3000 egzempliorių tiražu išspausdintas Rygoje. Tais pačiais metais išleido brošiūrą vokiečių kalba *Der Weltkrieg und Litauen.* Knygos tiražas siekė 5000 egzempliorių. Leidinys platintas tarp vokiečių kareivių kaip informacinė–pažintinė medžiaga apie Lietuvą. Tą knygą kun. K. Jasėną paskatino parašyti vokiečių kariuomenės karo kapelionai, okupacijos metais paties K. Jasėno apgyvendinti Jelgavos klebonijoje. Knygoje autorius supažindina skaitytoją su Lietuvos istorija, kultūra, dabartimi, moko tinkamai elgtis svečioje šalyje, turinčioje senas istorines bei kultūrines tradicijas, susijusias ir su Vokietija.

K. Jasėnas latvių ir lietuvių kalbomis išleido knygą „Pamokinimai jaunuomenei", latvių kalba „Senoji Jelgavos katalikų bažnyčia". Minėtina

K. Jasėno knyga: „Naujovės apaštalai" (1932, pirmojoje dalyje kalbama apie Prancūzijos didžiąją revoliuciją, antroji dalis skirta aptarti kun. Henriko de Firmont ir šv. Klemenso Hofbauer asmenybėms), monografija apie italų dailininką „Antonio Allegri Da Corregio" (1934, skiriama 400 m. dailininko mirties sukakties proga), gana plati monografija „Iš meno priešaušrio" (1939).

Monsinjoro darbų svarbą liudija ir tai, kad jo veikla neišnyko – turi tąsą: po pusšimčio metų, 1989 m. Jelgavoje atkurta lietuvių draugija „Vytis" ir šeštadieninė lietuviška mokykla, o 1994 m. pradėjo veikti lietuvių kalbos draugų klubas „Ratelis" (vadovė pedagogė Janina Skarulienė).

Mons. Kazimieras Jasėnas savo darbais Latvijoje garsino lietuvio ir Lietuvos vardą. Šią jo veiklą galima palyginti su pirmosios lietuvių išeivių bangos darbais Amerikoje: prie parapijų kuriamos mokyklos, lietuviai buriami į įvairias organizacijas, statomos bažnyčios (daugiausia parapijiečių iniciatyva, jų surinktomis lėšomis). Taip siekta išlikti: tapti materialiai nepriklausomais ir neprarasti tautinio identiteto (59, p. 2–3, 7). Tokiu principu vadovaudamasis, Latvijoje darbavosi ir K. Jasėnas.

Monsinjoro rūpinimąsi bažnyčių statyba ne tėvynėje, o kaimyninėje valstybėje Latvijoje, galima palyginti ir su Graikų apeigų katalikų dvasininko ukrainiečio dvigubo daktaro (teologijos ir istorijos mokslų) Dimitrijaus Blažejovskio darbais taip pat ne Ukrainoje, o Amerikoje. Čia jis pastatė tris bažnyčias (Hiūstone, Omahoje ir Denveryje), kitus statinius, reikalingus parapijoms (58, p. 4, 12).

Jau buvo užsiminta, kad mons. K. Jasėnas savo mokslo darbus – meno istorijas bei kitas knygas – leido asmeninėms lėšomis (tam aukojo savo atlyginimą už pedagoginę veiklą, kitas pajamas, o taip pat retkarčiais iš mecenatų gautas lėšas). Tokio paties principo laikėsi ir jau minėtas mokslininkas – dvasininkas D. Blažejovskis (58, p. 4, 12). Ir kiekvienas jų, bei daugelis kitų panašių asmenybių, savo pasiaukojama veikla saugojo tautiečius nuo gresiamo tautinio pavojaus gyvenant kitoje valstybėje. Kartu mons. K. Jasėnas formavo pozityvų lietuvio įvaizdį Latvijoje, o tai buvo nemažas įnašas, stiprinant Lietuvos valstybę.

Išvados

1. Mons. Kazimieras Jasėnas iš 83 savo gyvenimo metų 58 metus dirbo Latvijoje.
2. K. Jasėnas – lietuvis dvasininkas – bažnyčių statytojas Latvijoje:
   a) Tukume (1893–1896),
   b) Brunavoje (1897–1900),
   c) Mintaujoje (1902–1906).
3. Meno istorikas mons. K. Jasėnas – pirmasis lietuvis – „Visuotinės meno istorijos" autorius.
4. Visuomeninėje veikloje išryškėjo organizacinė ir švietėjiška kryptys.
5. K. Jasėnas rūpinosi lietuvių, gyvenusių Latvijoje, tautine išliktimi, sąmoningumu, jų švietimu, kultūra:
   d) Mintaujoje 1921 m. įsteigė pirmąją lietuvišką mokyklą,
   e) įsteigė biblioteką – skaityklą,
   f) ruošė konferencijas,
   g) organizavo tautiškus liaudiškus vakarus,
   h) organizavo ekskursijas ne tik po Latviją, bet ir po Lietuvą,
   i) bendradarbiavo spaudoje, rašydamas religinėmis, kultūrinėmis bei švietėjiškomis temomis
6. K. Jasėno – dvasininko, mokslininko ir visuomenininko – veikla sulaukė Bažnyčios, Latvijos bei Lietuvos vyriausybių įvertinimo ir apdovanojimo.
7. Mons. K. Jasėno visuomeninė veikla formavo pozityvų lietuvio įvaizdį ir stiprino Lietuvos valstybę.
8. Mons. K. Jasėnas – ryški Nepriklausomos Lietuvos asmenybė, keliama iš užmaršties.

Literatūra

1. Vilniaus universiteto Mokslinė biblioteka Rankraščių skyrius. F. 1 – E 100; F. 1 – F 384.
2. *Panevėžio vyskupija.* Istoriniai duomenys, pastoracinė veikla. Redagavo vyskupas Kazimieras Paltarokas. 1998, Vilnius: Katalikų Akademija. P. 119, 124, 513.
3. [Autorius nenurodytas], 1979, Jasėnas Kazimieras. *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija.* T. 5. Vilnius. P. 29.
4. [Autorius nenurodytas], 2001, Jasėnas Kazimieras. *Lietuvių literatūros enciklopedija.* Redaktorius V. Kubilius. Vilnius. P. 198–1999.
5. [Autorius nenurodytas], 1966, Jasėnas Kazimieras. *Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija.* T. 1. Vilnius. P. 677.
6. V. A. ir R. D. 1956, Jasėnas Kazimieras. *Lietuvių enciklopedija.* T. 9. Boston. P. 320–321.
7. Vaivods Julijans, 1994, *Katoļu baznīcas vēsture Latvijā: Baznīcas vēsture Kurzemē XIX un XX gadsimtos.* Rīga: Rīgas Metropolijas Kūrija. P. 350.
8. A. B., 1933, Monsig. K. Jasėnas. *Naujoji Romuva.* Nr. 153. P. 973.
9. [Autorius nenurodytas], 1937, Monsign. K. Jasėnui sukako 70 m. *Naujoji Romuva.* Nr. 39. P. 693.
10. [Autorius nenurodytas], 1942, Meno istorikui K. Jasėnui 75 m. *Naujoji Lietuva.* Spalio 16. Nr. 245. P. 2.
11. Barėnas K., 1997, *Britanijos lietuviai 1974–1994.* Londonas. 408 p.
12. Braziulis A., 1932, Didžiulio kultūrinio darbo jubiliatas. *Naujas žodis.* Nr. 23. P. 442–443.
13. Braziulis A., 1944, Jis sukūrė didingą kultūros paminklą. *Ateitis.* Vasario 23. Nr. 45. P. 3.

14. Braziulis A., 1942, Kazimierui Jasėnui 75 metai. *Į Laisvę.* Rugsėjo 26. Nr. 225. P. 3.
15. Braziulis A., 1937, Kultūros istoriko mons. K. Jasėno 70 m. sukaktuves minint. *Trimitas.* Nr. 29. P. 683–684.
16. Braziulis A., 1937. Naujosios Lietuvos meno kultūros pionierius. *Literatūros naujienos.* Nr. 10. P. 4.
17. Braziulis A., 1935, Prelatas Kazimieras Jasėnas. Aidai. Nr. 8. P. 320.
18. Bitinaitė A., 1992, Sugrįžimas. *Darbas.* Spalio 10. Nr. 80. P. 3.
19. Bitinaitė A., 1992. Vienkiemio sodyboj. *Darbas.* Spalio 3. Nr. 78. P. 2.
20. Budzinauskienė J., 2001, *Latvijos lietuvių bendruomenė.* Vilnius, P. 12, 40–41, 50, 122–125.
21. Daugėliškis A., 1937, K. Jasėnas. *Vairas.* Nr. 10. P. 201–202.
22. Daulius J., 1939. Lietuviškasis Dzeusas. *XX amžius.* Spalio 7. Nr. 231. P. 7.
23. Gudaitis L., 1990, Trys susitikimai su Maironiu. *Literatūra ir kalba.* Vyr. redaktorius J. Lankutis. T. 21. Vilnius. P. 216.
24. Indrašius V., 2003, *Doros, šviesos ir tiesos apaštalai.* Vilnius. P. 61.
25. Jasėnas J., 2005, Jasėnas Kazimieras. *Visuotinė lietuvių enciklopedija.* T. 8. Vilnius. P. 577.
26. Justs A., Markus D., Skaruliene J., 2000, *Jelgavas katoļu katedrāle. Monsinjoru Kazimieru Jasenu atceroties.* Rīga. P. 79.
27. Katilius A., 1994, Kazimiero Jasėno laiškai J. Tumui-Vaižgantui. *Kultūros barai.* Nr. 3. P.71–74.
28. Kazlauskas A., 1982, Dailės istorikas Kazimieras Jasėnas. *Darbas.* Sausio 7. Nr. 2. P. 3.
29. Kazlauskas A., 1992, Kūrėjo darbų pėdsakais. *Darbas.* Spalio 3. Nr. 78. P. 2.
30. Kazlauskas A., 1987, Pirmoji lietuviška „Visuotinė meno istorija". *Darbas.* Rugsėjo 26. Nr. 116. P. 3.
31. K. K., 1933, Kaip gema dideli veikalai. *XX amžius.* 1937. Rugpjūčio 21. Nr. 189. P. 5.
32. Kviklys B., 1984, *Lietuvos Bažnyčios.* T. 4. Chicago. P. 196.
33. Kviklys B., 1965. *Mūsų Lietuva.* T. 2. Boston. P. 694–695.
34. Merkelis A., 1937, Mon. Kaz. Jasėnas. *Lietuvos aidas.* Rugsėjo 4. Nr. 402. P. 3.
35. Mikelinskaitė P., 1995, Kazimieras Jasėnas. *Tarp knygų.* Gegužė. Nr. 5. P. 34–37.
36. Misius K., 2000, Meno istorikas kunigas Kazimieras Jasėnas. *Žiemgala.* Nr. 1. P. 29.
37. Navašinskienė G., 1990, Maironio memorialinė biblioteka. *Literatūra ir kalba.* Vyr. redaktorius J. Lankutis. T. 21. Vilnius. P. 193.
38. Navašinskienė G., 1990, Maironio memorialinės bibliotekos katalogas. *Literatūra ir kalba.* Vyr. redaktorius J. Lankutis. T. 21.Vilnius. P. 688–689.
39. Pūras K., 1997, Jasėnų giminės ąžuolas. *Lietuvių balsas.* Liepa–rugpjūtis. Nr. 15. P. 3.
40. Pūras K., 1992, Jelgavos prelatas. *Respublika.* Rugsėjo 17. Nr. 182. P. 9.
41. Pūras K., 1992, Kyburiams – 350 metų. *Darbas.* Spalio 3. Nr. 78. P. 2–3.
42. Pūras K., 1997, Niekas nerašo, nes jie apie save tyli... *Švyturys.* Spalis. Nr. 10. P. 28–29, 41.
43. Pūras K., 1997, Pagerbtas prelato Kazimiero Jasėno atminimas. *Lietuvių balsas.* Rugsėjis–gruodis. Nr. 16. P. 5.
44. Pūras K., 1997, Paribio žemės varpai. *Užaugau Pasvaly.* Redaktorė J. Pribušauskaitė. Vilnius. P. 285–287.
45. Pūras K., 2001, Paskutinis Maironio poezijos pavasaris. *Sandrava.* Balandis. Nr. 24. P. 12–13.
46. Pūras K., 1992. Pasvalietis, Jelgavos prelatas, menotyrininkas. *Darbas.* Rugsėjo 19. Nr. 74. P. 3.
47. Pūras K., 1997, Pažįstami iš enciklopedijų. Pūras K., *Paribio žemės varpai.* Vilnius. P. 23–26.
48. Pūras K., 1992, Taurus dvasininkas, kilnus kultūros puoselėtojas. *Apžvalga.* Spalio 16–22. Nr. 41. P. 5.
49. Senkus J., 1932, Visuotinės meno istorijos autoriaus 65 metų amžiaus ir 40 metų plunksnos darbo sukaktuvių proga. *Lietuvos aidas.* Gruodžio 28. Nr. 284. P. 2.
50. Survilaitė J. I., *Alpių lietuviai.* Vilnius: Solidarity. 2005. 200 p.
51. Škiudaitė A. V., 2006, *Lietuvių pėdsakai Amerikoje.* Vilnius. 808 p.
52. Šlapelis I., 1925, Meno paskaita universitete. *Lietuva.* Nr. 63. P. 5–6.
53. Tumas J., 1927, Monsinjoras Kazimieras Jasėnas. *Lietuvis.* Lapkričio 19. Nr. 260. P. 2.
54. Vanagas V., 1996, *Lietuvių rašytojų sąvadas.* Vilnius. P. 126.
55. Vasiliauskienė A., Jasėnas J., 2003, Monsinjoras Kazimieras Jasėnas: gyvenimo ir veiklos apžvalga. *Mokslo ir technikos raida Lietuvoje: Mokslo istorikų konferencijos, įvykusios Vilniuje 2003 m. rugsėjo 17–18 d., pranešimai.* Vilnius: Technika. P. 254–263.
56. Vasiliauskienė A., Jasėnas J., 2004, Lietuvių arachitektūrinis palikimas Latvijoje: monsinjoras Kazimieras Jasėnas ir Tukumo parapija. *Mokslo ir technikos raida Lietuvoje: Mokslo istorikų konferencijos, įvykusios Vilniuje 2004 m. gruodžio 9 d., pranešimai.* Vilnius: Technika. P. 141–149.
57. Vasiliauskienė A., Jasėnas J., 2006, Monsinjoras Kazimieras Jasėnas Mintaujoje (Jelgavoje): meno teorijos ir praktikos sąsajos. Iš *Mokslo ir technikos raida Lietuvoje: Mokslo istorikų konferencijos, įvykusios Vilniuje 2006 m. rugsėjo 20–21 d., pranešimai.* Vilnius: Technika. P. 223–232.
58. Vasiliauskienė A., 2002, Garbingi dvasininkai ir mokslininkai: lietuvis prel. Dr. Juozas Prunskis ir ukrainietis dr. t. Dimitrijus Blažejovskis. *XXI amžius.* Spalio 11. Nr. 77. P. 4, 12.
59. Vasiliauskienė A., 2006, Pastatytas paminklas lietuvių veiklai Amerikoje, *Draugas. Menas. Literatūra. Mokslas.* Rugsėjo 9. Nr. 174. P. 2–3, 7.
60. Vidmantas A., 1937, Kun. Kazys Jasėnas (70 m. amžiaus sukaktuves minint). *Lietuvos žinios.* Rugsėjo 18. Nr. 212. P. 5.
61. Žukas V., 1990, Archyvo smulkieji tekstai. *Literatūra ir kalba.* Vyr. redaktorius J. Lankutis. T. 21. Vilnius. P. 226.

ART CRITIC KAZIMIERAS JASĖNAS: HIS PUBLIC ACTIVITY

Justas Jasėnas, Aldona Vasiliauskienė

Summary

Priest Kazimieras Jasėnas (1867-09-18 (30)–1950-11-15) was a builder of churches, researcher of art history (he subsidized the publication of 6 monographs), pedagogue, polyglot and public activist. He chaired the Department of the Society of Lithuanian–Latvian Unity (1902–1944), the Mintauja department of the Lithuanian Catholic Youth Society "Šviesa" (The Light) (1918–1929) and the Department of Latvian–Lithuanian Union (1937–1944). He sponsored Catholic activities and contributed to the press of different countries (Lithuania, Poland, Germany, Latvia, and Russia). As an art critic, Kazimieras Jasėnas was the first Lithuanian author of "Visuotinė meno istorija" (The World Art History) (1923–1937). This three volume study made the author and Lithuania well known. His other works are of considerable importance too: "Naujovės apaštalai" (The Apostles of Innovation) (1932), "Antonio Allegri del Correggio" (Antonio Allegri del Correggio) (1934), "Didžiosios Prancūzijos revoliucijos vaizdai" (Scenes of the Great French Revolution), "Estetikos reikšmė etiniame žmogaus gyvenime" (The Importance of Aesthetics in the Ethical Human Life) (1935), "Iš meno priešaušrio" (On the Early Dawn of Art) (1939), "Šv. Klemensas Hofbaueris" (St. Clemense Hofbauer) (1940). Attention is drawn to the fact that the manuscripts of a two-volume "Bažnytinio meno istorija" (The History of Church Art) were lost in fire.

Hard times of the tsarist oppression during which the future monsignor Kazimieras Jasėnas was raised and matured formed his love and respect for his mother tongue, his concern for the survival of the nation and his striving for better conditions of the poor. For 58 years out of 83 years of his life he resided and worked in Latvia. Alongside his pastoral work in various parishes he built three churches: in Tukume (1893–1896), Brunava (1897–1900) and Mintauja (1902–1906). Apart from this activity he accomplished extensive organizational and educational work: he spread out Lithuanian cultural activity in Latvia, set up societies, took care of the education of the young, nurtured national identity and made efforts to resist assimilation. His public activity was aimed at uniting Lithuanians for common work and teaching them how to maintain diplomatic cooperation not only with Latvians but also with people of other nationalities residing in Latvia.

It is not accidental that this priest's pastoral, scientific and educational activity received recognition: in 1930 priest K. Jasėnas was granted the title of monsignor, in 1929 he was awarded Latvias fourth class three stars order and in 1930 he was decorated with the order of the Lithuanian Grand Duke Gediminas.

Key words: priest Kazimieras Jasėnas, Lithuanian Catholic Youth Sodiety, art critic.

Įteikta 2006-10-31